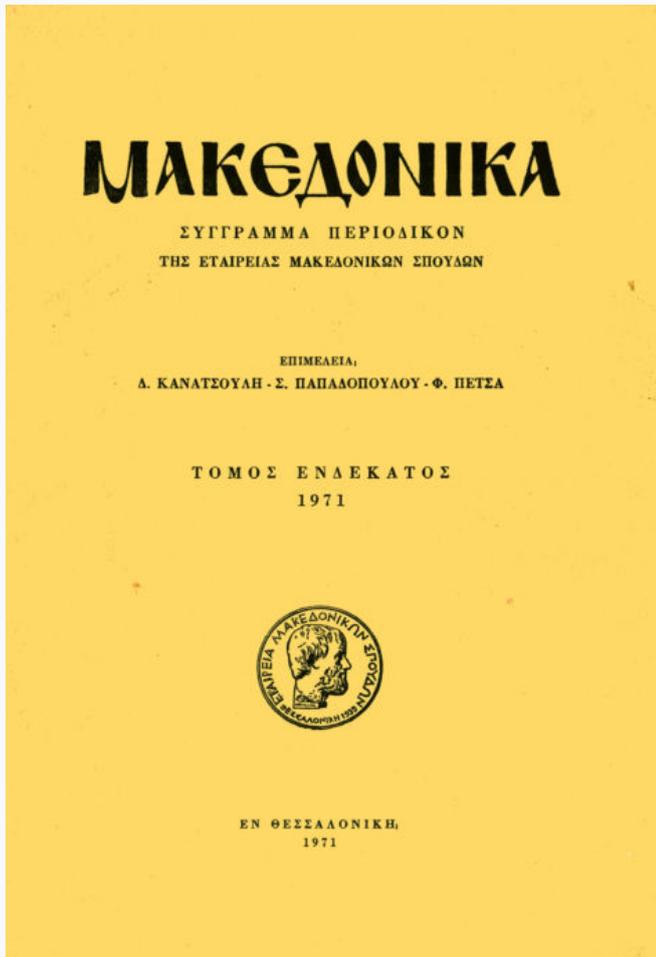

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Βασίλειος Λαούρδας

Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

doi: [10.12681/makedonika.965](https://doi.org/10.12681/makedonika.965)

Copyright © 2014, Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαστάθης Χ. Κ. (1971). Βασίλειος Λαούρδας. *Μακεδονικά*, 11(1), 485–489.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.965>

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Στις 19 Μαρτίου 1971 πέθανε στη Θεσσαλονίκη ο Βασίλειος Λαούρδας. Με τόν θάνατό του ή ελληνική πνευματική ζωή έγινε φτωχότερη και ή λαμπρή άνοδος του Ίδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου κλονίστηκε αίσθητά.

Ο Βασίλειος Λαούρδας γεννήθηκε τὸ 1912 στὸν Πειραιά ἀπὸ πατέρα Ρουμελιώτη καὶ μητέρα Κρητικιά. Ἡ καταγωγή του τὸν προίκισε μὲ εὐφυΐα καὶ λεβεντιά, προτερήματα ποὺ τὸν ἀνέδειξαν ὀξὺ ἔρευνητὴ μὲ διεισδυτικὴ ἰκανότητα θαυμαστὴ καὶ γνώμη θαρραλέα. Τίς ἐγκύκλιες σπουδὲς τελείωσε στὴ γυνετείρᾳ του καὶ κατόπιν φοίτησε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐργάστηκε σὲ γυμνάσια τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Ἡρακλείου καί, ἀργότερα, μετεκπαιδεύθηκε μὲ ὑποτροφία στὰ πανεπιστήμια τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Χάρβαρντ. Ὡς ἐπισκέπτης-καθηγητῆς δίδαξε στὰ ἀμερικανικὰ πανεπιστήμια Georgetown, Buffalo καὶ Madison καὶ διετέλεσε συνεργάτης τοῦ ὀνομαστοῦ βυζαντινολογικοῦ κέντρου τοῦ Dumbarton Oaks. Ἀπὸ τὸ 1954 διηύθυνε τὸ Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, συμβάλλοντας ἀνυπολόγιστα στὴ δημιουργία καὶ ἀνάδειξή του. Ἀλλὰ γιὰ τὸ ἔργο του αὐτό, ποὺ τόσο ἄμεσα ἐνδιαφέρει τὴ Μακεδονία, θὰ μιλήσω παρακάτω.

Στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, εὐτόχησε νὰ μαθητεύσει κοντὰ στὸν ὀφηγητὴ Ἰωάννη Συκουτρῆ, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἐλαχίστους ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους στὴν Ἑλλάδα ποὺ δημιουργήσαν «Σχολή». Ὁ στενὸς δεσμὸς τοὺς ἀνοίξε νέους κόσμους στὸν Βασίλειο Λαούρδα καὶ σημάδεψε τὴ μελλοντικὴ του πορεία. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Συκουτρῆ μεταλαμπάδευσε τὸ δίδαγμα τοῦ διδασκάλου του, ἀποβαίνοντας ὁ κήρυκας ἐνὸς νέου ἀνθρώπου ἀνθρώπου ἐκλεκτικοῦ, διανοουμένου μὲ εὐρεῖς ὀρίζοντες, ἑλληνολάτρη, μὲ πλατὺ πεδίο ἐνδιαφερόντων, μὲ ἀνοιχτὸ νοῦ καὶ καρδιά στὰ καινούργια ρεύματα.

Αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόδειγμα ὑπῆρξε ὁ Βασίλειος Λαούρδας.

Τὰ πρῶτα του ἐνδιαφέροντα στράφηκαν πρὸς τὴν κλασσικὴ φιλολογία. Μελετήματα, ὅπως «Ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἡ ἐποχὴ του» καὶ «Σόλων ὁ νομοθέτης», καὶ ἐκδόσεις ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι δείγματα τῆς γερῆς φιλολογικῆς του δομῆς. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ ἐνότητα χωρὶς τὸν τράβηξε στὴ μελέτη τοῦ βυζαντινοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ βίου. Στούς τομεῖς αὐτοὺς θὰ ἤθελα νὰ τονίσω εἰδικότερα τίς πολυάριθμες ἐργασίες του γιὰ τὴ βυζαντινὴ θεολογικὴ σκέψη καὶ τὸν κύκλο τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τίς ἔρευνές του πάνω στὸ πλούσιο πνευματικὸ παρελθὸν τῆς Κρήτης (γιὰ τὴν Κρήτη αἰσθανόταν ιδιαίτερη ἀδυναμία), τὰ παιδαγωγικὰ του ἄρθρα στὴν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», τὰ κριτικὰ του δόκιμα γιὰ τὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὰ «Φιλολογικὰ Χρονικά», ποὺ τόσες ὀξείες συζητήσεις καὶ ἀντιδράσεις προκάλεσαν. Ἡ λαμπρὴ ἵεποιτία του σ' ἕνα πεδίο ἔρευνῶν τόσο εὐρὺ, ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα μέχρι τίς μέρες μας, ἀνέδειξε τὸν Βασίλειο Λαούρδα ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν μελετητὴ τῆς ἑλληνικῆς κουλτοῦρας. Ἡ συγγραφικὴ του παραγωγὴ ξεπερνᾷ τὸν ἀριθμὸ τῶν 200 βιβλίων καὶ μελετῶν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες, βιβλιοκρισίες, προλόγους καὶ εἰσαγωγὰς σὲ βιβλία ποὺ τὴν ἐκδόσή τους ὁ ἴδιος ἐπιμελήθηκε, ραδιοφωνικὲς ὁμιλίες καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔργα του.

Στὰ 1954 ἡ ἀνάληψη τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου τοῦ ἐπεφύλασσε δύσκολα διοικητικὰ καθήκοντα, φόβους διεθνῶν παρεξηγήσεων — τόσο προσφιλῶν στοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς — καὶ ἕνα πεδίο ἔρευνῶν στὸ ὁποῖο δὲν εἶχε

δοκιμάσει τις δυνάμεις του. Στο νέο έργο του προχώρησε με θάρρος και με την πολύτιμη βοήθεια και άφωσιάση της συζύγου του κ. Λουίζας Συνδίκας, γόνου διαλεκτής μακεδονικής οικογένειας. Ή βαλκανιολογία ήταν ακόμα τότε στην Έλλάδα κλάδος σχεδόν άκαλλιέργητος. Ούτε ειδικοί έρευνητές, ούτε σχετικές βιβλιοθήκες ύπηρχαν. Ο Βασίλειος Λαούρδας ένωσε ότι ή δουλειά έπρεπε να αρχίσει από το κέντρο της Βαλκανικής, το μακεδονικό χώρο, όπου ουσιαστικά διεγράφησαν οι τύχες και ή πορεία των λαών της χερσονήσου μας. Την προσοχή του νέου Ίδρύματος έστρεψε έντονα προς τον τομέα αυτό. Τα άπονημονεύματα των μακεδονομάχων, το μακεδονικό ζήτημα, ή βυζαντινή τέχνη στη Μακεδονία, ο μακεδονικός έλληνισμός της διασποράς ήταν τά πρώτα άντικείμενα της εκδοτικής δραστηριότητας του Ι.Μ.Χ.Α. Άκολούθησε το διεθνές περιοδικό Balkan Studies, πού προσωπικά διηύθυνε, το πρώτο καθαρά βαλκανιολογικό περιοδικό πού εκδόθηκε σε βαλκανική χώρα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Με τις εκδόσεις αυτές και τη μοναδική δραστηριότητα του διευθυντού του το Ι.Μ.Χ.Α. όχι μόνο έγινε γνωστό διεθνώς, αλλά, και κάτι σπουδαιότερο, άρχισε να υπολογίζεται. Δέν είναι υπερβολή αν λεχθί ότι ήταν το μόνο γνωστό στο έξωτερικό έλληνικό επιστημονικό ίδρυμα. Και κάτι πού αφορά τη Μακεδονία: οι ξένοι έρευνητές άρχισαν να προσέχουν τη Θεσσαλονίκη. Σε όλα αυτά πρωτοστατούσε ο Βασίλειος Λαούρδας. Όχι μόνο στά διεθνή συνέδρια, αλλά και κατά τις περιόδους πού προσκλήθηκε στο έξωτερικό για να διδάξει, πάλι για το Ι.Μ.Χ.Α. άγωνιζόταν. Το 1966-1967 άπουσίασε στην Άμερική, προσκεκλήμένος του Center for Research in the Humanities του πανεπιστημίου του Madison για να γράψη το βιβλίο «Ο Φώτιος και ή εποχή του». Το βιβλίο δέν άποτελειώθηκε, γιατί ο Βασίλειος Λαούρδας έτρεχε στά άκρα των Ήνωμένων Πολιτειών να μιλήσει στους συλλόγους των ξενιτεμένων μας, να δώσει διαλέξεις σε πανεπιστήμια, να γνώριση στο άμερικανικό κοινό τη Μακεδονία και την έλληνική παράδοση. Τότε διοργάνωσε και το συνέδριο «Greece since the Second World War» στο Madison και σε δική του ιδέα και σε δικές του προσπάθειες όφείλεται ή ίδρυση της American Association for Modern Greek Studies. Χάρη στις δικές του παροτρύνσεις σημαντικός αριθμός νέων Έλληνοαμερικανών επιστημόνων στράφηκε στις έλληνικές σπουδές με καρποφόρα άποτελέσματα για την διεθνή προβολή του έλληνικού παρελθόντος, χωρίς να αναφέρουμε την άποκτηση πιστών και πολιτών φίλων και συνεργατών του Ι.Μ.Χ.Α. Στόν Βασίλειο Λαούρδα χρεωστούμε, επίσης, την ίδρυση και συνεχή λειτουργία του θερινού σεμιναρίου έλληνικών σπουδών του πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης Queens College στη Θεσσαλονίκη με τη συνεργασία του Ίδρύματος. Και όταν ή διεθνής παρουσία του Ι.Μ.Χ.Α. είχε πιά εδραιωθί, άρχισαν και στη Θεσσαλονίκη συνέδρια για ζωτικά κεφάλαια της Ιστορίας του τόπου μας, την αρχαία Μακεδονία, την αυτοκρατορική ιδέα, την εποχή των Φαναριωτών. Όλα αυτά τά έπιτεύγματα του Βασιλείου Λαούρδα, μαζί με τις πολυάριθμες γνώμιας του στο έσωτερικό και έξωτερικό και την εγκάρδια φιλοξενία του σε όλους τους διερχομένους από τη Θεσσαλονίκη έρευνητές — και χάρη στη δική του παρουσία πέρασαν από έδώ πολλοί —, ήταν οι γερές βάσεις της προκοπής και έπιβολής του Ι.Μ.Χ.Α.

Συχνά διερωτώμαι πώς με τόσα καθήκοντα και με τόση δραστηριότητα, μπόρεσε όχι μόνο να συνεχίσει αλλά και να έντεινή τη συγγραφική του παραγωγή. Στά παλιά ένδιαφέροντά του είχαν προστεθί ή έρευνα του μακεδονικού χώρου και των βαλκανικών διαφοροποιήσεων. Μιά και άναγράφω στο τέλος τη βιβλιογραφία του για τους δύο τελευταίους κλάδους, περιορίζομαι έδώ να αναφέρω, εκτός από το τόσο περιεκτικό μελέτημά του για τον Κύριλλο και Μεθόδιο, την έκδοση των όμιλιών του Φωτίου και τους λόγους του Ίσιδώρου, όπου, εκτός από τη φιλολογική άνάλυση, έπρεπε να παλαίψη και με τις δυσκολίες της κριτικής άποκαταστάσεως των κειμένων. Επίσης, ή συχνή έπικοινωνία με το ευρύ κοινό πάντοτε τον ειλκυε έντονα. Συχνότατα μιλούσε από το ραδιόφωνο στην έκπομη

τών «Ἐθνικῶν θεμάτων» καί οἱ διαλέξεις του ἀποτελοῦσαν γεγονός γιά τή ζωή τῆς πόλεως μας. Εἶχε τήν ἰκανότητα νά διαισθάνεται τά θέματα πού ἔπρεπε νά προβληθοῦν καί νά μελετηθοῦν. Λίγο καιρό μετά τήν ἐγκατάστασή του στή Θεσσαλονίκη, ἔδωσε μιὰ διάλεξη γιά τόν Μακεδονικό Ἀγώνα καί ἔφερε στήν ἐπιφάνεια τήν οὐσιαστικά λησμονημένη ἐκείνην ἔποποι. Ἀργότερα μίλησε γιά τόν Κύριλλο καί Μεθόδιο· ἦταν ἡ πρώτη ἑλληνική παρουσία στά κυριλλομεθοδιανὰ προβλήματα μετά τή σχετική ἐκδοτική κίνηση στή Μοσχόπολη τόν 18ο αἰώνα. Λίγο πρὶν πεθάνῃ μίλησε γιά τόν Μ. Ἀλέξανδρο καί τόν Ἰωάννη Δραγοῦμη. Μετά τίς διαλέξεις του ἀρχίζει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν καί ἔτσι ἔχομε σήμερα τήν πλούσια βιβλιογραφία γιά τόν Μακεδονικό Ἀγώνα καί ἀξιόλογες ἐνασχολήσεις γιά τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἱεραποστόλους.

Ἡ προσφορά τοῦ Βασιλείου Λαοῦρδα στή Μακεδονία μπορεῖ νά συνοψισθῆ σέ μιὰ μικρὴ φράση: ἦταν ὁ νοτιοελλαδίτης πού ἀναστήλωσε σημαντικές, μὰ λησμονημένες πτυχές τῆς ἱστορίας τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ καί ξύπνησε τὸ ἐνδιαφέρον μας γι' αὐτές. Καί κάτι ἀκόμα, πού στὸ μέλλον θὰ φανῆ σέ ὅλη του τὴν πληρότητα. ἤξερε νά ἀνακαλύπτῃ νέα ταλέντα τοῦ ἐπιστημονικοῦ στίβου. Βέβαια, ἀρκετοὶ ἔχουν τὴν ἰκανότητα αὐτή. Ἀλλὰ ὁ Βασίλειος Λαοῦρδας ὄχι μόνο μποροῦσε, ἀλλὰ καί ἤθελε νά προβάλῃ καί νά βοηθᾷ τοὺς προικισμένους νέους. Πολλοὶ τῆς γενιᾶς αὐτῆς τοῦ ὀφείλουν σπουδὲς στὸ ἔξωτερικό, πολὺτιμες ὑποδείξεις στὶς συγγραφικὲς τοὺς προσπάθειες, προβολὴ τῆς ἀξίας τοὺς καί τῶν αἰτημάτων τοὺς.

Ἐνα χρόνο σχεδὸν μετά τὸν θάνατό του, ἡ θέση του παραμένει κενή, γιατί μάταιες οἱ προσπάθειες νά βρεθῆ διάδοχος μὲ τὴν πλούσια ἐθνικὴ δράση, τὴ θαυμαστὴ πολυμέρεια, τὴ βαθειὰ γνώση τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου καί τὴν ἀδιάκοπη ἐνεργητικότητα τοῦ Βασιλείου Λαοῦρδα.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΛΑΟΥΡΔΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Ἡ βιβλιογραφία πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἐνδεικτικὴ, ὄχι μόνο γιατί ἀναφέρεται σέ δύο μόνο ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τομεῖς πού καλλιέργησε ὁ ἀλησμόνητος Βασίλειος Λαοῦρδας, ἀλλὰ καί γιατί περιλαμβάνει μόνο τίς αὐτοτελεῖς μελέτες του καί ὄχι τὰ πολυάρθρια ἄρθρα του σὲ ἐφημερίδες, τίς βιβλιοκρισίες καί τὰ βιβλία πού τὴν ἐκδοσὴ τους ἐπιμελήθηκε, ὅπως τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γερμανοῦ Καραβαγγέλη, τοῦ Δικωνόμου Μακρῆ κ.ά.

1. Σημείωμα περὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, «Θεολογία» 22 (1951) 489-493.

2. Φιλοθέου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Μακεδονικά» 2 (1941-1952) 556-582.

3. Ἡ ἐπιγραφή τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου, «Θεολογία» 23 (1952) 618-621.

4. Νικολάου Καβάσιλα προσφώνημα καί ἐπιγράμματα εἰς Ἅγιον Δημήτριον, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 22 (1952) 97-109.

5. Ὁ Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης, «Ἀθηνᾶ» 56 (1952) 199-214.

6. Τὰ εἰς τὰ «Ἀμφιλόχεια» τοῦ Φωτίου σχόλια τοῦ κώδικος 449 τῆς Λαύρας, «Ἑλληνικά» 12 (1953) 252-272.

7. Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης ὁμιλία, «Ἀθηνᾶ» 57 (1953) 141-178.

8. Εἰς Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 23 (1953) (Κανίσκιον Φαίδωνι Ἰ. Κουκουλέ) 544-547.

9. Ἰσιδώρου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὁμιλία περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῶν παιδῶν καί περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, «Προσφορά εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδη», Ἀθήναι <«Ἑλληνικά», παράρτημα ἀρ. 4> 1953, 389-398.

10. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων, «Σύνορα τῶν Δύο Κόσμων» τχ. 3 (Ἰούλιος 1954) 39-41.

11. Ἰσιδώρου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὁμιλία εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Θεσσαλονίκη («Ἑλληνικά», παράρτημα ἀρ. 5) 1954, σσ. 83.
12. Ἐγκώμια εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, «Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 24 (1954) 275-290.
13. A new Letter of Photius to Boris, «Ἑλληνικά» 13 (1954) 263-265.
14. Τὰ δύο «προσφωνήματα» εἰς Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, «Ἑλληνικά» 13 (1954) 337-338.
15. Ὁ «Συμβουλευτικὸς πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς» τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, «Μακεδονικά» 3 (1953-1954) 290-307.
16. Κωνσταντῖνος ὁ Φιλόσοφος. Πρόλογος στὴ σλαβικὴ μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης, «Νέα Πορεία» 1 (1955) 147-149.
17. Μακαρίου Χούμου, ἡγουμένου τῆς Νέας Μονῆς Θεσσαλονίκης, ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 38 (1955) 346-350.
18. Κρητικὰ παλαιογραφικὰ, 19: Κρητικὰ ἔγγραφα εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Α'. Μονὴ Διονυσίου, «Κρητικὰ Χρονικά» 9 (1955) 479-489.
19. Βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ ἐγκώμια εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, «Μακεδονικά» 4 (1955-1960) 47-162.
20. Εἰς ἀκόμη κώδιξ ἐκ τῆς Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας: Parisinus Graecus 1192, «Ἑλληνικά» 14 (1956) 458-459.
21. Συμμεῶν Θεσσαλονίκης, ἀκριβῆς διάταξις τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 39 (1956) 327-342.
22. Μητροφάνους, βίος τοῦ Ὁσίου Διονυσίου τοῦ Ἀθωνίτου, «Ἀρχεῖον Πόντου» 21 (1956) 43-79.
23. Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Δημητρίου Χρυσολωρᾶ εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 40 (1957) 342-354.
24. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Κοζάνη 1957, σσ. 13, (Ἀνάπτυξη ἀπὸ τὴν ἐφημ. «Δυτικὴ Μακεδονία» Κοζάνης, ἀρ. φ. 358-361).
25. Ἑλλάς καὶ Ρωσία, «Νέα Ἑστία» 62 (1957) 1527-1529.
26. Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἱ ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων, «Νέα Ἑστία» 63 (1958) 149-156· β' ἔκδ. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 96) 1966, σσ. 32· ἀνάπτυξη «Ἐκκλησία» 53 (1966) 437-444.
27. Ἡ Πηνελόπη Δέλτα καὶ ἡ Μακεδονία. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 20) 1958, σσ. 48· 1 εἰκ.
28. Ὁ Καστορίας Γερμανὸς Καραβαγγέλης, (1866-1935), «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 42 (1959) 215-219.
29. Ὁ Μακεδονικὸς Ἅγὼν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σερρών κατὰ τὸ 1907. Ἐκθέσεις τοῦ Προξένου Σακτούρη, «Σερραϊκὰ Χρονικά» 3 (1959) 14-143.
30. Ἡ κλασσικὴ φιλολογία εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 37) 1960, σσ. 20.
31. Μεταβυζαντινὸν δημῶδες κείμενον περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 43 (1960) 378-398.
32. Τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης, 1903-1908. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 42) 1961, σσ. 24 + 2 εἰκ.
33. Ἡ Μητρόπολις Νευροκοπίου (1900-1907). Ἐκθέσεις τῶν μητροπολιτῶν Νικοδήμου καὶ Θεοδώρητου. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 46) 1961, σσ. XXIII + 294 + 23 εἰκ.
34. Ὁ Μακεδονικὸς Ἅγὼν. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 49) 1962, σσ. 18.
35. La lotta per la Macedonia dal 1903 al 1908. Θεσσαλονίκη (ΙΜΧΑ, ἀρ. 51) 1962, σσ. 15.

36. Ένας λαϊκός ζωγράφος του Μακεδονικού Άγώνος, «Ήώς», περίοδος γ', τχ. 63-65 (1962) 75-82.
37. Οί «Μακεδονικές Ιστορίες» του Μόδη, «Νέα Έστία» 72 (1962) <τχ. Χριστουγέννων> 1852-1853.
38. Άπό του θανάτου εις τήν ζωήν, «Γρηγόριος ό Παλαμάς» 46 (1963) 135-145. (Άναφέρεται στό Άγιο Όρος).
39. Άρχεϊον Μακεδονικού Άγώνος Άλεξάνδρου Δαγκλιή. Ι: Σημειώσεις και όδηγία Δημοσθένους Φλωριά, «Σερραϊκά Χρονικά» 4 (1963) 97-144.
40. Ό φιλόλογος Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, «Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου, 1859-1914», Θεσσαλονίκη <«Μακεδονικά», παράρτημα άρ. 3> 1964, 26-31.
41. Modern Greek Historical Novels, «Balkan Studies» 6 (1965) 55-66.
42. Μεταβυζαντινές εκκλησίες τής Μακεδονίας, «Μακεδονική Ζωή» 1 (Ιούνιος 1966) 16-17.
43. Το πρώτο βιβλίο γιά τόν Μακεδονικό Άγώνα, «Μακεδονική Ζωή» 21 (Φεβρουάριος 1968) 8-9.
44. Θωμά Μαγίστρου τοίς Θεσσαλονικεΰσι περί όμοιοίας, «Επιστημονική Έπετηρίς Σχολής Νομικών και Οικονομικών Έπιστημών Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης» 12 (1969) <Άφιέρωμα εις Χαράλαμπον Ν. Φραγκίσταν>, τχ. ε', 751-769.
45. Το μετόχι τής Λαύρας στις Μουριές, «Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου» 4 (1969) 283-286.
46. The Philological Scholarship of Nicholas Piccolos, «Actes du Ier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes» 4 (1969) 279-280.
47. Άνέκδοτον εγκώμιον εις τόν Όσιον Δαβίδ, «Μακεδονικά» 10 (1970) 243-255.
48. Η προσωπικότης του Μεγάλου Άλεξάνδρου κατά τόν Άρριανόν. Θεσσαλονίκη <ΕΜΣ — Έθνική Βιβλιοθήκη, άρ. 30> 1971, σσ. 30.

ΧΑΡΑΛ. Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ